

Hanna Snellman

Miksi ovet ei aukene meille? Pulman tutkimus osoittaa, miten valtaväestö suhtautuu romaneihin

Julkaistu: 17.5.2006 Helsingin Sanomat lehdessä osastolla Kulttuuri

Panu Pulma: Suljetut ovet. Pohjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan. SKS. 237 s. 27 e.

Vähemmistöihin liittyvässä tutkimuksessa on jo pitkään keskusteltu siitä, että vähemmistöjen edustajilla itsellään pitäisi viimeinkin olla mahdollisuus oman kulttuurinsa tutkimukseen. Keskustelua käydään vilkkaasti esimerkiksi alkuperäiskansojen keskuudessa. Kuka on kertojana vaikuttaa siihen, miten kerrotaan.

Kertojan valintaan voidaan vaikuttaa tutkimuspoliittisin keinoin jopa niin, että kotimaisten tutkijoiden rahoittamisen asemesta suunnataan rahoitusta alueelle, jota tutkimus koskee.

Historian tutkija Panu Pulma tuntee kansainvälisen keskustelun ja vähemmistöjen tutkimuksen ongelmat. Hän pahoittelee pohjoismaista romanipolitiikkaa koskevan tutkimuksensa Suljetut ovet alussa sitä, että romanien keskuudesta ei vielä ole löytänyt omaa historiankirjoittajaa.

Pulma itsekään ei kirjoita romanien historiaa vaan romanipolitiikan ja etnisyyden käsitteen historiaa. Tutkimustehtävän hän hahmottelee Hortto Kaalo -yhtyeen laulua mukaillen: miksi ovet ei aukene meille?

Keskeisellä sijalla Pulman tutkimuksessa on etnopolitiikan kansainvälisyys ja siinä tapahtuneet muutokset. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion etnopolitiittinen ulottuvuus on romaniväestön kannalta erityisen tärkeä, koska romaneilla on Pohjoismaissa 500 vuoden yhteinen historia valtiollisen politiikan kohteena olemisesta.

Pulma ei siis tutki itse romaneja vaan suomalaisten, ruotsalaisten, norjalaisten ja tanskalaisten suhtautumista romaniväestöön. Hän näkee kaksi melkein päällekkäistä ristiriitaista päälinjaa. Yhtäältä romanit on kaikkialla pyritty pitämään valtiollisten ja yhteiskunnallisten instituutioiden ulkopuolella ja toisaalta heitä on pyritty (pakko)sulauttamaan yhteiskuntaan.

Mikrotasolla voi pohtia esimerkiksi sitä, minkälainen oli romanilapsuus Suomessa silloin, kun lapsuus oli etnopolitiittisten toimenpiteiden kohteena. Pulma kirjoittaa ihailtavan analyttisesti asioista, joista kertominen ei ole miellyttävää. Hän ei tuomitse eikä herkuttele yksityiskohdilla, mutta analyysi puhuu puolestaan.

Pulma kertoo, kuinka 1750-luvulla romaneja - myös naisia - värvättiin ja tuomittiin Viaporin linnoitustöihin. Ensimmäiset romanilasten huostaanotot sijoittuvat tähän aikaan. Lapset haluttiin erottaa vanhemmistaan, jotta he vieraantuisivat oman heimonsa tavoista, kielestä ja jopa mielenlaadusta. Pienenä saamansa hoidon he

hieman vartuttuaan korvasivat talollisten palkollisena. Tässä vaiheessa kyse ei vielä kuitenkaan ollut ainoastaan romanilapsiin kohdistuvasta huostaanottopolitiikasta.

Läpi vuosisatojen esitettiin kuitenkin näkökantoja, joiden mukaan romanilapset pitäisi eristää kiertävää elämäntapaa noudattavista vanhemmistaan. Vain niin heidät voitaisiin kasvatkaa eroon heimotavoistaan. Vuonna 1900 valmistuneessa komiteamietinnössä yhdeksi keinoksi romaniväestön sulauttamiseksi valtaväestöön esitettiin erityisten mustalaiskoulujen perustamista Sortavalaan ja Jyväskylään pojille sekä Viipuriin ja Ouluun tytöille. Norjalaisten esikuvien mukaan toteutettu pakkokasvatus ei sillä kertaa toteutunut. Sen aika alkoi vuonna 1948, jolloin Norjan mallia toteuttava Mustalaislähetys valitsi lastenkodit ja työsiirtolat ohjelmansa ytimeksi.

Lastensuojelun nimissä sulauttamispolitiikkaa oli helppo toteuttaa niin taloudellisesti kuin sosiaalisesti. Lastenkodit saivat valtionapua ja lapsena vanhemmistaan erottamisen tavoitteena oli ylisukupolvisten traditioiden katkaiseminen. Tietenkin oli myös mahdollista, että romanivanhemmat asettuisivat lastensa huostaanoton pelossa aloillensa, katkaisivat itse ylisukupolviset traditionsa ja sulautuisivat valtaväestöön. Lopputulos olisi molemmissa tapauksissa sama, valtiovallan kannalta "onnistunut" sulautuminen. Lasten, vanhempien ja monikulttuurisemman Suomen kannalta näin ei toden totta ollut, mikä Pulman tutkimuksessakin todetaan.

YK:n pakolaisvuosi 1960 alkoi hiljalleen muuttaa julkista keskustelua. Kirkko ja kaupunki -lehdessä kysyttiin vuonna 1964, "elävätkö Suomen mustalaiset apartheidissa". Julkinen keskustelu romanipolitiikasta Ruotsissa nostatti laineita myös Suomessa. Samoihin aikoihin suomalaiset romanit muuttivat monilukuisena Ruotsiin. Ruotsin viranomaiset eivät kuitenkaan pitäneet heitä romaniväestönä, vaan tavallisina pohjoismaisina muuttajina. Ruotsin romaniväestö sen sijaan otti kantaa myös Suomen romaniväestön asioihin. Ruotsalainen romaniaktivisti Katarina Taikon esimerkiksi kritisoi Mustalaislähetyskeskuksen lastenkoteja.

Pohjoismaisella yhteistyöllä romanien vähemmistöasema on hyväksytty, ja vähitellen pakkosulauttamisestakin on luovuttu. Oma kieltä ja mieltä halutaan tukea.

Hanna Snellman

Kirjoittaja on akatemitutkija Helsingin yliopistossa.